

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
**Direcció General d'Educació Infantil
i Primària**

Marc d'actuació de les unitats docents dels centres de Justícia Juvenil

Novembre de 2015

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
**Direcció General d'Educació Infantil
i Primària**

“A mi no m'agrada estudiar, el que m'agrada és aprendre”

(alumne 2n ESO)

Índex

Presentació	
Els centres educatius de Justícia Juvenil i l'execució de la mesura judicial d'internament ...	4
El docent a l'equip del centre de Justícia Juvenil	7
La coordinació amb l'equip	8
La temporalitat	8
Els alumnes	9
Atenció educativa.....	10
Acollida de l'alumnat	10
Tutoria	10
Organització curricular i metodologia	11
Itineraris formatius	12
Altres intervencions	13
Coordinació amb recursos del sistema educatius	13
Intervenció amb la família	13
Tancament de la intervenció	14

Presentació

Les unitats docents dels centres de Justícia Juvenil són espais educatius singulars, fruit de la col·laboració entre el Departament d'Ensenyament i el Departament de Justícia, establerta en l'Acord de cooperació entre el Departament d'Educació i el Departament de Justícia per regular el funcionament i el manteniment de les unitats docents en els centres de la Direcció General de Justícia Juvenil, signat el 2005

Aquesta col·laboració respon fonamentalment a la necessitat de garantir el dret a l'educació de tots els nois i les noies que per les seves circumstàncies judicials no poden assistir al centre educatiu.

En aquest context singular d'execució penal, on els nois i les noies estan en situació de privació de llibertat, l'objectiu fonamental és treballar per fomentar el seu desenvolupament integral, mitjançant la intervenció a través de programes socioeducatius i de tractament que ajudin a la inclusió social dels nois i les noies.

L'educació de les persones és l'eix vertebrador de qualsevol procés de socialització. El desenvolupament de les competències personals i la capacitat per viure en societat es basa en la formació integral de les persones. El context dels centres educatius de Justícia Juvenil ens obliga especialment com a societat a treballar per l'educació d'aquests nois i noies, a fi de garantir el mandat institucional, però, sobretot, per poder oferir-los una oportunitat de futur exempta de risc.

Aquest document pretén ser un marc de referència per al treball docent a les aules dels centres de Justícia Juvenil, que orienti sobre l'atenció als alumnes i a les seves famílies, per a la coordinació amb els equips professionals i amb els centres educatius.

Amb aquesta finalitat s'hi descriu el context de treball i les funcions i actuacions pròpies dels docents que hi treballen.

La redacció d'aquest document és fruit de l'espai de discussió i reflexió i del treball conjunt i consensuat amb els mestres i professors que integren les unitats docents dels centres de Justícia Juvenil. Aquesta feina s'ha realitzat al llarg del curs 2013-2014.

El Departament d'Ensenyament vol reconèixer l'esforç de tots els professionals que han participat en l'elaboració d'aquest document, el qual permetrà avançar en la qualitat de l'atenció educativa dels nois i les noies que passen pel sistema de Justícia Juvenil.

Els centres educatius de Justícia Juvenil i l'execució de la mesura judicial d'internament

Quan un noi o una noia d'entre 14 i 18 anys comet un fet delictiu se li aplica la Llei orgànica 5/2000 reguladora de la responsabilitat penal dels menors. Aquesta Llei té com a finalitat promoure la integració i la reinserció social dels menors i joves que entren al circuit de Justícia Juvenil, mitjançant les actuacions i els programes de caràcter fonamentalment educatiu i responsabilitzador. En l'essència de la legislació penal de menors preval, com a element determinant del procediment i de les mesures que s'adoptin, l'interès superior del menor.

En funció del fet delictiu comès i de les circumstàncies personals del noi o la noia, els jutges els poden imposar diferents tipus de mesures, les quals suposen diferents graus de restricció de drets:

- Les mesures en medi obert suposen que la persona segueix residint en el seu domicili habitual i rep un seguiment de la seva activitat per part d'un professional del Departament de Justícia: el tècnic en medi obert.
- Les mesures d'internament són més restrictives de drets i suposen que els menors i joves han d'estar internats durant el temps que determini la mesura imposada pel Jutjat de menors.

La Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil de la Generalitat de Catalunya, per mitjà del Servei de Centres Educatius, s'encarrega d'establir les línies comunes dels programes d'intervenció que es duen a terme als centres educatius de Catalunya on s'executen les mesures d'internament.

Aquests centres tenen una organització pròpia i duen a terme la intervenció dels programes generals, destinats a tota la població internada, i els d'actuació especialitzada, només per a nois i noies que tenen determinades problemàtiques, que consten a l'annex dels Criteris d'actuació i funcionament comuns dels centres educatius de Justícia Juvenil de la Circular 1/2008.

Així doncs, els nois i noies que hi resideixen participen en activitats de caire formatiu, laboral, sociocultural, esportiu i de tractament de problemàtiques personals. Aquestes activitats estan dirigides a aconseguir la inclusió social dels nois i les noies i s'articulen a través del projecte educatiu de cada centre i del Programa de tractament individualitzat (PTI) de cada menor o jove. És en el projecte educatiu on han de quedar recollits, doncs, com a mínim, els programes següents:

- a. Programa de formació reglada
- b. Programa de formació professional ocupacional i d'inserció laboral
- c. Programa de competència psicosocial
- d. Programa d'hàbits bàsics i habilitats domèstiques
- e. Programa d'educació per a la salut
- f. Programa de tutoria
- g. Programa de reforç en l'entorn familiar

- h. Programa de cultura, lleure i oci
- i. Programa d'educació física i esport
- j. Programa de mediació cultural i per a la diversitat

El programa de formació reglada compta amb docents del Departament d'Ensenyament i garanteixen el dret a l'educació dels nois i les noies que per les seves circumstàncies judicials no poden assistir als centres educatius.

L'objectiu és que tots els nois i les noies que estiguin internats a un centre de Justícia Juvenil participin del programa de formació reglada i que això serveixi per dissenyar o donar continuïtat al seu itinerari formatiu que haurà d'adequar-se a les seves característiques i condicions. En el moment que algun noi o noia, per la seva situació personal i judicial, pugui fer la seva formació en un centre escolar de la xarxa comunitària, s'haurà de fer el procés d'acompanyament i vinculació als recursos del sistema educatiu.

El docent a l'equip del centre de Justícia Juvenil

Als centres de Justícia Juvenil hi treballen professionals de diferents àmbits: l'educatiu, el psicològic, el social, de la salut, el jurídic i d'altres

Els mestres i professors que treballen als centres de Justícia Juvenil ho fan en un context específic i singular on tots els professionals que hi treballen tenen per objectiu fomentar el procés de desenvolupament personal dels nois i les noies per afavorir-ne la inclusió i reinserció socials.

Les funcions

Els mestres i professors que treballen a les unitats docents dels centres de Justícia Juvenil han de dur a terme una activitat pedagògica que doni resposta a les necessitats específiques de cada alumne. Per fer-ho han de partir de la valoració inicial dels seus coneixements i de les seves habilitats i competències. A més del nivell formatiu, els docents hauran de tenir en compte els interessos, les oportunitats i la situació sociofamiliar de cada alumne. En cas que estiguin matriculats serà fonamental incorporar la informació facilitada pel centre de referència i aconseguir la màxima informació possible relativa a la seva trajectòria escolar i al seu projecte personal perquè aquest pugui tenir continuïtat.

Quan algun alumne presenti dificultats específiques que requereixin el disseny d'un pla individualitzat, el tutor de l'alumne s'ocuparà de confeccionar-lo en coordinació amb la resta de l'equip docent i amb la informació facilitada pel centre de referència d'on prové l'alumne.

El pla individualitzat ha de concretar els objectius d'aprenentatge de l'alumne considerant aquells objectius que per a ell siguin més significatius i les activitats, els materials i els suports previstos per donar resposta de manera personalitzada a les seves necessitats.

Tal com estableix l'annex de la Resolució per a la qual s'aproven les instruccions per al funcionament de les unitats docents en centres educatius de Justícia Juvenil del Departament de Justícia i dels centres residencials d'educació intensiva del Departament de Benestar Social i Família (juny de 2015), correspon als docents:

- La tutorització individualitzada dels alumnes.
- La coordinació amb els centres on estan matriculats els alumnes i el traspàs de la informació acadèmica quan els alumnes retornin al centre educatiu ordinari.
- La planificació i l'execució de la seva tasca docent, tenint en compte les motivacions i expectatives de l'alumne.
- L'enregistrament de l'evolució acadèmica dels alumnes en un full de seguiment.
- La participació en les reunions de l'equip multidisciplinari del centre per tal de proposar i fer el seguiment de l'itinerari formatiu dels alumnes.
- La planificació i l'execució de les actuacions necessàries per al retorn dels alumnes al centre educatiu ordinari o la incorporació a un altre recurs formatiu.
- La coordinació amb el professorat que faci la substitució dels mesos de juliol i agost per donar continuïtat al procés d'aprenentatge dels alumnes.

La coordinació amb l'equip

Els docents tenen assignades les funcions de formació dels nois i les noies internats i, per dur-les a terme, cal que ho facin de manera coordinada amb la resta de l'equip docent i en col·laboració amb els altres professionals del centre.

És fonamental que la informació de cada un dels àmbits professionals sigui compartida amb la resta de l'equip multidisciplinari a fi de fixar objectius compartits i consensuats i així definir el Programa de tractament individualitzat (PTI) de cada noi o noia amb major probabilitat d'èxit.

Per dissenyar i portar a terme el projecte formatiu de cada un dels alumnes, els docents hauran de tenir en compte totes les circumstàncies jurídiques, socials, personals, psicològiques, de salut, i de qualsevol altre caire, que afecten el procés que el noi o la noia seguirà durant la seva estada al centre.

És fonamental que l'equip docent comparteixi la informació de què disposa sobre la trajectòria escolar de cada un dels alumnes i també el procés que el noi o la noia pugui fer a l'aula del centre de Justícia Juvenil així com la proposta de disseny del seu itinerari formatiu amb la resta dels professionals.

Aquest intercanvi d'informació ha de ser continu durant tot el procés d'estada del noi o la noia al centre de Justícia Juvenil, el qual permetrà que els objectius que es plantegin des de totes les àrees siguin coherents i consensuats, a partir dels interessos de l'alumne, i es puguin anar revisant en funció de l'evolució de cada un dels nois i les noies.

La temporalitat

Els nois i les noies que estan als centres de Justícia Juvenil ho fan per ordre judicial i estan complint una mesura d'internament la temporalitat de la qual ve definida per la sentència.

Així doncs, una primera condició que els docents han de tenir present quan defineixen llur intervenció és la temporalitat d'aquesta, la qual no depèn de les necessitats educatives dels nois i les noies ni de l'ajustament a un curs escolar, sinó que depèn del procediment judicial. A més, en moltes ocasions aquesta temporalitat no és previsible, bé perquè la mesura sigui cautelar o bé perquè el noi o la noia tingui altres procediments judicials encara no resolta.

Per tant, els docents han de tenir una important capacitat d'adaptació i flexibilitat. Han de plantejar un objectiu educatiu inicial orientat a un determinat itinerari formatiu per a cada alumne, però han d'anar definint la programació de l'acció educativa a curt termini, de manera que sigui assequible i realista, en funció de la informació de què es disposa i amb la temporalitat prevista, que en moltes ocasions pot anar variant.

Els alumnes

Els nois i les noies que estan a centres de Justícia Juvenil tenen entre 14 i fins a un màxim de 23 anys. Es tracta de nois i noies que han tingut en moltes ocasions unes circumstàncies sociofamiliars complexes, on es donen importants situacions de risc per a llur desenvolupament, amb trajectòries de vida força inestables.

Hi ha un important índex de nois amb trastorns mentals i trastorns de conducta, problemes de consum de substàncies tòxiques i altres problemàtiques personals que incideixen en les seua capacitat d'aprenentatge.

Des del punt de vista escolar, aquests nois i noies majoritàriament tenen un baix nivell formatiu, amb importants nivells de fracàs escolar i en moltes ocasions amb un abandonament molt primerenc del sistema educatiu. Alguns dels alumnes provenen d'altres països i han tingut una vinculació tardana i en alguns casos inexistent amb el sistema educatiu català abans de l'ingrés al centre de Justícia Juvenil.

Tot això fa que moltes vegades aquests nois i noies presentin un important rebuig per les activitats relacionades amb l'aula i mostrin importants sentiments de fracàs en relació amb els aprenentatges.

El fet que els docents treballin amb grups reduïts permet una individualització de la intervenció i un disseny personalitzat de l'acció educativa orientada a promoure un canvi de l'actitud dels nois i les noies vers el seu procés socioeducatiu i de creixement personal.

Així doncs, tant l'expectativa positiva dels docents en relació amb les capacitats i competències de cada un dels alumnes, com la metodologia emprada per promoure aprenentatges significatius i vivències d'èxit en aquests nois i noies, permetran que els alumnes tinguin experiències significativament diferents a les que han viscut en altres moments del seu procés formatiu, amb la intenció de promoure una millor predisposició vers els aprenentatges.

La finalitat ha de ser promoure mitjançant una oferta formativa més acollidora un canvi d'actitud en els alumnes respecte a la formació perquè facin seva la necessitat de tenir un objectiu formatiu que els doni les eines i estratègies per fer un bon procés d'inserció social i laboral en un futur.

L'atenció educativa

Acollida de l'alumnat

Quan un noi o una noia arriba a un centre de Justícia Juvenil és important obtenir la màxima informació possible en relació amb la seva trajectòria escolar prèvia i fer-ho en el mínim temps possible, tot i la complexitat que en molts casos comporta esbrinar els seus antecedents escolars. Amb l'objectiu d'ajustar-se al màxim a les seves necessitats i proporcionar-li un ambient acollidor, s'ubicarà l'alumne a l'aula i es dissenyarà un pla de treball flexible amb objectius pedagògics ajustats a cadascú com més aviat millor, optimitzant el temps i l'activitat que es dugui a terme des de l'àmbit escolar d'aquestes unitats docents.

Els grups classe no són estables al llarg del curs, hi ha un important flux d'entrada i sortida de nois i noies, cosa que comporta canvis continus en l'organització de l'aula. Això requereix una important flexibilitat en la programació de les activitats i una adaptació constant per part del professorat a la incorporació de nous alumnes, amb diferents nivells acadèmics i amb diferents processos de vinculació i relació amb el grup.

En aquells centres on hi ha diverses unitats docents, a l'hora de distribuir els alumnes a les aules es prioritzaran els criteris pedagògics, tenint en compte els estudis que estiguin cursant. En aquells centres on només hi ha una única unitat docent, s'assigna l'alumne a torn de matí o torn de tarda en funció del nivell dels grups i del nou alumne.

La singularitat d'aquestes aules, pel nombre reduït d'alumnes, el context normatiu i restrictiu, el fet que els alumnes conviuen al centre i les situacions personals pròpies d'aquests nois i noies, fan necessari que els docents treballin i fomentin un clima d'aula positiu i cohesionat que permeti desenvolupar-hi l'activitat educativa. És fonamental que els docents vetllin de manera contínua per la resolució dels conflictes que es puguin presentar i per potenciar les habilitats de comunicació i resolució de problemes dels nois i les noies, així com la integració dels alumnes que es vagin incorporant al grup.

Tutoria

Per poder dur a terme l'activitat educativa, els docents hauran d'establir una vinculació positiva amb cada alumne basada en una relació de confiança. Hauran de partir de les capacitats i oportunitats reals dels alumnes per generar una expectativa d'èxit ajustada que els ajudi a modificar l'autoimatge negativa en relació amb el món escolar que, en moltes ocasions, els nois arrossegueu.

La tutorització individualitzada dels alumnes permetrà dissenyar l'itinerari formatiu més ajustat a les característiques de cadascú, comptant amb la seva motivació i els seus interessos i focalitzant l'atenció en les seves competències i potencialitats. Aquest és el punt de partida per establir el vincle educatiu que permeti a cada noi o noia fer un bon aprofitament del seu aprenentatge.

D'altra banda, la tutoria grupal permet als docents treballar la cohesió i les relacions entre els alumnes i s'ha de plantejar com una activitat flexible, que permeti atendre i donar resposta a les necessitats del grup amb l'objectiu de treballar aspectes actitudinals i de relació en el context de l'aula.

La tutoria neix de les necessitats del grup però també de cada un dels alumnes; és per això que els docents han d'estar atents i ser sensibles a aquells aspectes que van més enllà de la programació escolar però que també es donen en el context de l'aula.

Organització curricular i metodologia

Atesa la important diversitat que presenten els alumnes dels centres de Justícia Juvenil, tant pel seu nivell acadèmic com per les seves circumstàncies personals, socials i jurídiques, és fonamental que a l'hora de dissenyar l'organització curricular i els itineraris formatius que s'imparteixen a les aules, els docents tinguin en compte i posin en marxa tots els recursos i les estratègies possibles per fomentar l'èxit dels alumnes, tant en relació amb la metodologia emprada com amb els objectius curriculars i els sistemes d'avaluació.

La flexibilitat, la personalització i l'atenció a la diversitat i l'adequació dels objectius educatius als recursos personals, les competències i els interessos de cada alumne seran fonamentals a l'hora de dissenyar o de donar continuïtat a l'itinerari formatiu que afavoreixi la implicació de l'alumne en els seus aprenentatges i el seu èxit acadèmic.

Les activitats que es proposin s'han d'ajustar a les característiques i als coneixements dels alumnes i tenen com a fonament els objectius i les competències bàsiques de l'educació secundària obligatòria, a més d'un caràcter preferentment globalitzador i potenciador de les habilitats funcionals i d'inserció laboral i social

Els recursos digitals que hi ha a les aules faciliten l'adquisició de competències digitals i la personalització dels aprenentatges. La tecnologia també és un dels mitjans per poder implicar i motivar els alumnes oferint-los diferents formats per aprendre, tenint en compte les seves necessitats i competències.

En ocasions serà necessari aplicar programes de diversificació curricular que tinguin com a finalitat afavorir que els alumnes que ho requereixin puguin assolir els objectius i les competències bàsiques de l'etapa i obtenir el títol de graduat en educació secundària obligatòria mitjançant una organització de continguts i matèries del currículum diferent a l'establerta amb caràcter general, i també caldrà aplicar una metodologia específica i personalitzada, que aprofiti els recursos del centre.

En altres, serà necessari el disseny d'un pla individualitzat que pugui donar resposta a les necessitats educatives específiques d'algun alumne.

Totes aquestes eines i recursos s'hauran de conjugar amb una metodologia generalment participativa i interactiva on tots els alumnes siguin els protagonistes dels seus propis processos d'aprenentatge i que els fomenti l'interès i la motivació per continuar estudiant un cop finalitzada la seva estada al centre. L'objectiu, doncs, ha de ser que durant l'estada al centre els alumnes adquireixin les competències i motivacions necessàries per poder continuar la formació un cop finalitzi la mesura judicial.

Itineraris formatius

Amb l'objectiu de donar continuïtat als estudis dels alumnes o per tal d'ajudar-los a escollir un itinerari formatiu que s'ajusti a les seves característiques i circumstàncies, els docents poden impartir els estudis previstos al sistema català d'educació, que són:

- Educació secundària obligatòria (ESO)
- Programes de formació i inserció
- Curs d'accés a cicles formatius de grau mitjà
- Formació per a les proves d'accés a cicles formatius de grau mitjà
- Educació per adults
- Preparació per a les proves lliures d'accés per a l'obtenció del títol d'ESO
- Batxillerat
- Cicles formatius de grau mitjà i superior

Altres intervencions

Coordinació amb recursos del sistema educatiu

La tasca dels docents consisteix a oferir formació als nois i les noies interns. En aquesta tasca, és determinant el fet que aquests alumnes restaran al centre durant un període de temps concret, però tots ells provenen, o així hauria de ser, de recursos educatius de la xarxa comunitària i de ben segur hi hauran de retornar.

En aquest esforç per crear i recuperar els vincles en moltes ocasions malmesos i en altres inexistentes d'aquests nois i noies amb el sistema educatiu, és molt important que els docents dediquin una part del seu temps a coordinar i compartir informació amb els professionals que treballen als centres on aquests alumnes retornaran un cop transcorregut el temps d'internament al centre.

Compartir el procés que els joves han fet al centre de Justícia Juvenil i explicar la tasca que s'ha dut a terme, el grau d'aprofitament dels seus aprenentatges, el disseny de l'itinerari formatiu que s'ha previst i fer l'acompanyament en el procés de vinculació d'aquests alumnes als recursos educatius de la xarxa comunitària, instituts d'educació secundària, escoles d'adults o d'altres, així com fer partícips els equips d'assessorament i orientació psicopedagògica (EAP), serà determinant per afavorir l'acolliment dels centres receptors que, en ocasions, estan condicionats per por i recels propis del desconeixement de la realitat de Justícia Juvenil i de les problemàtiques d'aquests nois i noies.

És important poder comptar amb tots els recursos del sistema educatiu que fomentin la normalització de la realitat d'aquests nois i noies, seguint el principi de màxima proximitat al seu entorn de convivència i treballant amb la xarxa comunitària per afavorir la inclusió social que regeix tot el sistema de Justícia Juvenil.

Intervenció amb la família

Cal promoure que les famílies dels nois i les noies siguin partícips del procés formatiu que segueixen els seus fills durant l'internament al centre de Justícia Juvenil. La implicació i el valor que les famílies donin a l'àrea formativa jugarà un paper important en la viabilitat del projecte formatiu que el noi o la noia es plantegi.

Una gran majoria de les famílies dels nois i les noies que passen per centres de Justícia Juvenil presenten importants dificultats a diferents nivells. Els vincles familiars en molts casos són complexos, en altres hi ha absència absoluta de referents, a causa de processos migratoris fraccionats o en solitari dels mateixos nois. Les dificultats socioeconòmiques i laborals i la manca d'habilitats educatives estan presents en una gran part de les famílies d'aquests nois i noies.

Serà un objectiu de l'equip docent, directament o a través d'algun membre de l'equip del centre que sigui l'interlocutor de les famílies, la implicació en l'enfortiment dels vincles positius dels referents més propers dels nois i les noies i la promoció en aquestes figures de la necessitat i la importància de la formació. L'objectiu és aconseguir que les famílies ofereixin un suport en aquesta àrea que, d'altra manera i en moltes ocasions, seria inexistent.

Tancament de la intervenció

Quan un alumne marxa del centre de Justícia Juvenil, bé perquè sigui traslladat a un altre centre o bé perquè hagi finalitzat el seu internament, el tutor hauria de poder fer un tancament amb aquell amb l'objectiu de reforçar tot el que hagi pogut treballar a l'aula. Assenyalar els punts forts i els objectius assolits fins al moment, així com reforçar allò que el noi o la noia s'hagi plantejat per a un futur en l'àmbit formatiu, ajudarà a vincular-lo amb el sistema educatiu.

És important sistematitzar el traspàs d'informació amb el centre receptor, tant si és un altre centre de Justícia Juvenil, un centre penitenciari o un centre escolar de la xarxa comunitària. L'objectiu és que la feina realitzada serveixi als futurs docents que hi intervindran per conèixer-lo i per mantenir una continuïtat o una revisió dels objectius plantejats. És imprescindible que el referent del procés actual pugui treballar l'inici de l'establiment d'un nou vincle amb el futur referent.

La informació necessària en el moment del traspàs no és només la relativa a l'itinerari formatiu que està seguint l'alumne, la matrícula i les avaluacions, sinó també la referent a aspectes d'actitud, de relació i de competències, punt forts i punts que cal reforçar, i a aquelles pràctiques educatives que fins al moment han donat un bon resultat per a l'alumne, a fi que el centre receptor pugui optimitzar la seva tasca.

A més, un cop l'alumne finalitza la mesura d'internament en el centre, gairebé sempre hi ha una intervenció per part d'altres professionals de l'àmbit judicial que té per objectiu fer el seguiment dels processos dels nois i les noies. Els tècnics de medi obert que fan el seguiment de la llibertat vigilada que es deriva dels internaments haurien de disposar de tota la informació de l'àrea formativa que els docents hagin pogut obtenir durant l'internament, per tal de poder valorar els objectius fixats en relació amb aquesta àrea, donar-los continuïtat o revisar-los.